

20. Süheylî Divanı'nda Maddî Kültür Ögesi Olarak Yazıya Dair Unsurlar¹**Aleyna ÖZTÜNCÜ²**

APA: Öztünç, A. (2025). Süheylî Divanı'nda Maddî Kültür Ögesi Olarak Yazıya Dair Unsurlar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (47), 318-343. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.16881946>

Öz

Klasik Türk edebiyatında insana ve insanın yaşamına dair pek çok veri bulunmaktadır. Nitekim her bir müellifin eserinde kendi yaşamlarından izler yer almakta, şiirlerde bu yaşantıdan esintilere sıklıkla rastlanmaktadır. Tarih boyunca insanlar, dile getiremedikleri duygularını yazarak ifade etmeyi tercih etmişlerdir. Yazı yazmanın henüz ortaya çıkmadığı dönemlerde insanlar resimler çizerek anlaşılmaya çalışmıştır. Daha sonra harflerin, taş tabletlerin, hayvan derilerinin, ilerleyen zamanlarda da kâğıdın bulunmasıyla insanlık bir adım daha ileriye gitmiştir. Duygularını konuşarak ifade edemeyenler şiir ile buluşmuş, en kısa şekilde düşünce ve duygularını somutlaştırarak söz konusu duyguların duyulmasını, okunmasını sağlamıştır. Eski Türk edebiyatında şairlerin düşünce ve hissiyatlarını anlamak için öncelikle hayatlarına, kişiliklerine ardından çevresinde iletişim kurduğu bireylere, daha sonrasında içinde yaşadıkları sosyal ve siyasal ortamın bilgisine sahip olmak gerekmektedir. Kültürel öğelerin belirlenip, somutlaştırılarak metinlerde yer alması bir toplumun değerlerinin, alışkanlıklarının, dönemin sosyal-siyasal atmosferinin, kültürel mirasının anlaşılmasına, sonraki kuşaklara aktarılmasına ayrıca çeşitli kültürlerin birbiri ile etkileşimde bulunmasına olanak sağlamaktadır. Şiirlerde pek çok sosyal kültürel unsur yer almaktadır. Bunlardan biri olan yazıya dair unsurlar, insanların iletişim kurmasını sağlayan araç-gereçlerdir. Şairler bu unsurları kimi zaman aşkı ilan etmek, aşkın çokluğunu ifade edebilmek, herhangi bir kişinin karakterini, bilgeliğini vb. yüceltmek ve bazen de herhangi bir konuda şikâyetini belirtmek için kullanmıştır. Söz konusu bu unsurlar Süheylî Divanı'nda ise daha çok bir sevgiliyi ya da şiirin atfedildiği kişilerin kıymetli ve yüce oluşunu anlatmak için şiirlerde yer almıştır. Bu çalışmada, söz konusu unsurların Süheylî Divanı'nda hangi amaçla, ne tür benzetmelerle kullanıldığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Maddî, kültür, yazı, Süheylî, edebiyat, beyit

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu makale "Süheylî Divanı'nda Maddî Kültür Unsurları" isimli doktora/yükseklisans tezi çalışması kapsamında üretilmiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin / Oran: %20

Etik Şikâyeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 08.07.2025-**Kabul Tarihi:** 15.08.2025-**Yayın Tarihi:** 16.08.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.16881946>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Master's Student, Zonguldak Bülent Ecevit University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature (Zonguldak, Türkiye) **eposta:** aleyna.oztunc65@gmail.com **ORCID ID:** <https://orcid.org/0009-0004-6154-0235> **ROR ID:** <https://ror.org/01dvaby26> **ISNI:** 0000 0001 2033 6079 **Crossref Funder ID** 501100006002

Elements Related to Writing as a Material Cultural Element in Süheyli Divanı³**Abstract**

In Classical Turkish Literature, numerous findings related to human beings and human life can be encountered. Authors produced their works by drawing inspiration from their own lives. Some individuals chose to express emotions they could not articulate verbally through writing. In times when writing had not yet emerged, people attempted to communicate by drawing pictures. With the discovery of letters and the subsequent use of stone tablets, animal hides, and eventually paper, humanity took a significant step forward. Those unable to express their emotions verbally turned to poetry, concretizing their thoughts and feelings in the shortest form possible, thereby enabling these sentiments to be heard and read. In order to understand the thoughts and sentiments of poets in Classical Turkish Literature, it is necessary first to have knowledge of their lives and personalities, then of the individuals they communicated with, and finally of the social and political context in which they lived. Culture or civilization is formed through the combination of a society's knowledge, beliefs, arts, customs, laws, and all other habits (Sir Edward Burnett Tylor, trans. Esra Dabağcı). Culture is significant because it aids in understanding the formation and development of a society as well as the behaviors and thoughts of individuals. Identifying and concretizing cultural elements within texts contributes to understanding a society's values, habits, and the socio-political atmosphere of the period. Furthermore, it facilitates the transmission of cultural heritage to future generations and promotes interaction among various cultures. These poems contain elements related to many socio-cultural aspects such as clothing, political and social structures, tools and objects, customs, and traditions. Among these are also elements related to writing. These writing-related elements refer to the tools and materials that help individuals communicate. Poets have used these elements at times to declare their love, to express the intensity of their affection, to praise someone's character or wisdom, and sometimes to express complaints. In the case of Süheyli's *Dīvān*, such elements are predominantly employed to describe the beloved or the esteemed and noble nature of the individuals to whom the poems are dedicated.

Keywords: Material, culture, writing, Süheyli, literature, couplet

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography. This article has been produced within the scope of the doctoral/ master's degree thesis titled "Elements of Material Culture in the Divan of Suheyli".

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – Turnitin / Rate: %20

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 08.07.2025-**Acceptance Date:** 15.08.2025-**Publication Date:** 16.08.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.16881946>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

11. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar devam eden klasik Türk edebiyatı, geçmişten günümüze kadar Türk kültürünü bünyesinde barındırmış ve okuyuculara, araştırmacılara bunu aktarmıştır. Klasik Türk edebiyatı, toplumdan ve gerçeklerden uzak, tamamen hayal dünyasında meydana getirilen bir edebiyat gibi gösterilmiş ve bununla ilgili çokça eleştiri almış olsa da bunun tam tersi olduğu yapılan incelemeler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Şiirlerin gerçekle olan ilintisi yazıldıkları dönem ve şairin yaşamı dikkate alınarak okunduğunda, dönemin sanat anlayışı ile sosyal-kültürel değerleri bilindiğinde daha net anlaşılabilir.

Beslendiği kaynaklar bakımından oldukça zengin ve çeşitli olan klasik Türk edebiyatı, efsane ve menkıbelerden Kur'an âyetleri ve hadislerle, kıssalardan mucizelere, sosyal ve kültürel hayattan çağın ilimlerine pek çok kaynağı ihtiva etmektedir. Tüm bu kaynakların oluşumunda en etkili varlık ise hiç şüphesiz insan ve onun oluşturduğu toplumdur. Toplumsal bir varlık yaratılışıyla dünyaya gelen insan, hayatını sağlıklı bir biçimde idame ettirebilmek için bir toplumun içinde birey olarak yer almak durumundadır. Sosyal bir varlık olan insana ve onun hayatla etkileşimine dair her şey klasik Türk şiiri içinde yer almış, bu edebiyatı şekillendiren en temel kaynaklardan biri olarak şiirlerde yer almıştır. (Menteşe, 2022, sf. 25)

Klasik Türk edebiyatı sahasında yazılmış metinlerin en temel kaynaklarından biri olan insan, Klasik Türk şiirinde karşımıza idealleştirilmiş yönüyle çıkmaktadır. Divan şairi dünya algısını, hayal dünyasını ifade ettiği şiirlerinde, insan unsurunu okuyucuya vermeyi hedeflediği mesajlar yoluyla idealleştirerek kullanmıştır. Şairin insana metin içinde yer verdiği şekiller ise tipler ve kişilikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tipler, gerçek hayatta yaşamış kişilerin ideal yönleriyle kurgulanmış, zaman içinde toplumun temel değerlerini, geleneğini, kültürünü temsil eden sembollerdir. Kişilikler ise, gerçek hayatta var olmuş, belirli bir tarihte belirli bir coğrafyada yaşamış kişilerdir. (Menteşe, Sünbülzâde Vehbî Divanı'nda Tipler, sf. 189-221)

Klasik Türk edebiyatında meydana getirilen eserlerde yalnızca insanın görünümü yer almamakta, insanın sosyal bir varlık olması yönüyle müelliflerin yaşadığı sosyal çevrenin izlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Çevrenin etkisi olmadan bir eserin meydana getirilmesi pek mümkün değildir. Divan şairleri de yaşadıkları toplumun özelliklerini, içselleştirdikleri ve uyguladıkları gelenek-görenekleri, davranışları, nesneleri şiirlerine entegre etmiştir.

Söz konusu gelenek ve görenekler kapsamında insan ilişkilerine de sıkça yer verilmiş, divan şairleri için komşuluk ilişkisi dahi değer yargılarıyla, hayat görüşleri ve tarzlarıyla, inançları ve etnik gruplarıyla, ahlak seviyeleriyle aynı mertebeyi paylaşmayı ve bir grubun içine dahil olmayı ifade etmiş, komşuluk ilişkisi bile bir mertebe göstergesi ve kimlik tanımı olmuştur. (Menteşe, Divan Şiirinde Yüce Bir Temenni Olarak Hz. Muhammed'e Komşu Olmak, sf. 337-356)

Şairlerin eserleri incelendiğinde şiirlerde sosyal hayatın bir parçası olan ilişki biçimlerinin yanı sıra maddî ve manevî unsurlar aracılığıyla da duygu ve düşüncelerini ifade ettikleri ve yaşadıkları dönemleri yansıttıkları izlerin bulunduğu görülmektedir. Bu durum adeta dönemin bir resmini ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Şairler şiirlerinde gündelik hayatta kullandıkları maddi unsurları kendi hisleri ile harmanlayarak kaleme almıştır. Bu sebeple şairin hem iç hem de dış dünyasının anlaşılabilmesine olanak sağlanmıştır.

Klasik Türk şiirinde günlük hayata dair birçok maddî unsur bulunmaktadır. Giyim-kuşam, araç-gereçler, inşâî unsurlar, yiyecek-içecekler, ev eşyaları, âletler gibi unsurların yanı sıra yazı yazmak ile ilgili unsurlar da şiirlerde sıkça yer almaktadır. Yazı ile ilgili maddî kültür öğelerine şiirlerde bu kadar sık yer verilmesi, kültürel anlamda yazı ve yazıyla ilgili unsurların önemini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu önemi daha iyi anlayabilmek için bu noktada yazının kısa bir tarihçesine değinmek uygun olacaktır.

1. Yazının Tarihçesi

İnsanların yerleşik hayata geçmeye başladığı ve etkileşimin yaygınlaştığı dönemlerde iletişim de artış göstermiştir. Yazının henüz ortaya çıkmadığı bu çağlarda insanlar piktografik şekiller ile mesaj bırakarak iletişime geçmiştir. Tarihçiler, taş ve benzeri tabletlerin üzerindeki sembollerin anlamlarının olduğunu ve yazının ilk modelleri olabileceğini düşünmektedirler. Bu kanı doğru ise yazı Sümerler'den önce bulunmuş anlamına gelmektedir. Mezopotamya'da yazı M.Ö 3200 yıllarında Sümerler tarafından icat edilmiştir. Eski Uruk kentinde IV. tabakaya ait bulunan tabletlerde önce piktogram (resim yazısı) daha sonra da düz çizgilerden oluşan bir yazı biçimine geçilmiştir. Kile batırılarak yapılan ve bastırınca üçgen, düz çekince çizgi şeklini alan tablet yazılarına "çivi yazısı" denilmektedir. Tabletler kilden yapıp güneşte kurutulduktan sonra fırında pişirilerek yapıldığı tahmin edilmektedir. (Özkaral, Eskiçağda Yazı, Kitap ve Kütüphanenin Oluşum Süreci; Günümüz Eğitimine Katkıları, sf.372-373)

Yüzyıllar boyunca iletişimin temel taşlarından olarak günümüze kadar varlığını koruyan yazı, kültürel mirasın yaşatılması ve aktarılmasında da büyük rol üstlenmiştir.

2. Kültürel Anlamda Yazının Önemi

İnsanlık için en önemli buluşlardan biri yazıdır. İnsan, konuşma ve dinleme üzerine yaratılmıştır ancak yerleşik hayatla beraber gelişen birçok şeyin yanında yazının da bulunması ile bir adım daha ileri gidilmiştir. Geçmişin bilinmezliği, kültürü, medeniyeti, bilgileri yazılar aracılığı ile günümüze kadar gelebilmiş ve bilinmeyenler bu sayede öğrenilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak geleceğe merdiven dayamak daha çok gelişmiş yarınlar için önemli değerlerdendir. (Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı 2, sf.73)

Klasik Türk edebiyatının devam ettiği dönem boyunca divan şairleri kültürel mirasın yazı ile aktarılmasında öncü rol üstlenmiştir. Hemen her şair kaleme aldığı şiirlerinde yazı ile ilgili unsurlara sıklıkla yer vermiştir. Eğitim ve çalışma hayatında yazı ile iç içe bir ömür geçirmiş Süheylî'nin kaleme aldığı divanı da söz konusu yazı ile ilgili unsurları içeren pek çok şiir ihtiva etmektedir. Şiirlerdeki bu unsurlara ve unsurların anılış biçimlerine değinmeden önce Süheylî'nin biyografisini hatırlamak yararlı olacaktır.

3. Süheylî'nin Biyografisi

Doğum yeri Şam olarak bilinen şair, eğitim hayatının büyük bir kısmını da burada tamamlamıştır. Babası Hemdem Kethudâ'nın devlet görevi dolayısıyla ailesi ile birlikte İstanbul'a taşınmıştır. Kethuda olan babası Eğri Savaş'ında ölmüştür. Babasının hayatını kaybetmesinden sonra Cerrah Mehmed Paşa ve Cafer Paşa'nın desteği ile himaye edilmiştir.

Dönemin edebî ortamlarında, İstanbul kahvehanelerinde birçok şair meclislerinde bulunmuş ve onlarla temas kurmuştur. İstanbul'dan ayrıldıktan sonra çektiği özlemi şiirlerinde ifade etmiştir.

Süheylî, Özdemiroğlu Osman Paşa ile çıktığı Tebriz seferinde münşilik görevinde bulunmuş ve yazışmaları kayda geçirmiştir. Ardından **Halep muhasebeciliği** ve **Mısır divan katipliği** gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Bu görevler onun resmi yazışma, tarihçilik ve edebî becerilerinin ne derece gelişmiş olduğunu gösterdiğinden dolayı önemlidir. Ancak Süheylî, yaptığı sefer görevlerinden ve layık olduğunu düşündüğü mevkilere gelememekten dolayı sitemlidir. Dîvân'ında yer alan kasidelerinin bazılarında çok yetenekli ve bilgili bir âlim olmasına karşın hak ettiği değeri göremediğini ifade etmiştir. Özellikle **Sultan III. Mehmed**, **Sultan I. Ahmed** ve **Güzelce Mahmut Paşa** gibi devlet adamlarına yazdığı kasidelerde kendisine uygun bir görev verilmesini ister.

Şair, hayatının son dönemlerinde yaşadığı olumsuzluklardan dolayı tekrar Şam'a dönmek zorunda kalmıştır. **Şam'a giderken Konya'da konaklayıp Mevlana'nın türbesini ziyaret etmiş ve oraya duyduğu sevgiyi de şiirlerinde belirtmiştir. Bu şiirlerinde, İstanbul'a özlemini dile getirdiği; ancak gösterdiği çabalar sonuçsuz kalınca yaşamını Şam'da tamamladığı düşünülmektedir.** Dîvân'ındaki şiirlerden, iki kızını kaybetmenin derin üzüntüsünü yaşadığı ve akrabalarından da yeterli desteği görmediği anlaşılmaktadır. Bu sebepten şiirlerinde çokça sitem, şikâyet duygularının bulunduğu görülmektedir.

Süheylî'nin toplam sekiz eseri vardır. Bunlar; “Acâ'ibü'l-me'âsir ve Garâ'ibü'n-nevâdir (Nevâdir-i Süheylî)”, “Târîh-i Şâhî”, “Târîh-i Mısır-ı Kadîm”, “Târîh-i Mısır-ı Cedîd”, “Târîh-i Mescid-i Harâm (Târîh-i Mekke-i Mükerrreme)”, “Fezâ'il-i Şâm”, “Münşeât” ve bu çalışmada da yararlanılan temel kaynak olan Dîvân'dır (Harmancı, 2017, sf. 10).

Süheylî, sadece edebî yönüyle değil, aynı zamanda tarih yazıcılığı ve resmi görevleriyle de Osmanlı bürokratik ve kültürel hayatında yer almış önemli biridir. Eğitim ve çalışma hayatında aktif bir şekilde yazıyla iç içe hayat yaşamış olan Süheylî'nin divanında yazı ile ilgili unsurlara fazlaca yer verdiği tespit edilmiştir.

4. Süheylî Divanı'nda Yazı İle İlgili Unsurlar

Hayatını aktif olarak yazı ile iç içe geçiren Süheylî'nin divanında yazı ile ilgili pek çok unsur bulunmaktadır. Bu unsurların beyitlerde çoğunlukla âşığın kimi zaman sevgiliye olan aşkını ilan ederken, kimi zaman da aşkının büyüklüğünü ifade ederken kullanıldığı tespit edilmiştir. Divanda şair bazen çok sevdiği birini, bir memduhu, yaratıcıyı övmek ve yüceliğini, bilgeliğini, cömertliğini vb. anlatmak için söz konusu unsurları kullanılmıştır. Daha çok mecaz anlamda kullanılan bu unsurlar bazı beyitlerde gerçek anlamlarıyla da yer almaktadır. Toplamda 7 başlık altında incelenen 43 unsur bulunmuştur. *Yazı Yazılan Unsurlar* başlığı altında; “defter” 20, “kâğıd” 3, “levh” 21, “safha” 9, “sâhife” 1, “varak” 2, “tûmâr” 2 beyitte tespit edilmiştir. *Yazarak Meydana Getirilen Unsurlar* başlığı altında; “âyet” 7, “sûre” 2, “dîvân” 4, “fermân” 19, “menşûr” 3, “fetvâ” 1, “hamayîl” 2, “hat” 53, “kitâb” 7, “Kur'ân” 6, “Mushaf” 4, “mecnû'a” 1, “nâme” 10, “der-kenâr” 2, “destân” 5, “gubârî” 1, “nüsha” 7, “mısra” 1 beyit tespit edilmiştir. *Yazılı Eserlerin Bir Parçası Olan Unsurlar* başlığı altında; “fihrist” 1, “şîrâze” 1, “pergâr/pergâl” 9, “hokka” 6, “mühre” 3 beyit bulunmuştur. *Yazı Yazarken Kullanılan Malzemeler* başlığı altında; “devât” 3, “kalem” 30, “kilk” 9, “hâme” 20, “mürekkeb” 1, “tugrâ” 11, “mühür” 1 beyit bulunmuştur. *Harfler* başlığı altında, “harf” 4, beyit tespit edilmiştir. *Belgeler* başlığı altında; “berât” 3, “evrâk” 4, “hüccet” 1, “arz-ı hâl” 4 beyit tespit edilmiştir. *Eserlerin Bulunduğu Yer* başlığı altında; “kütüb-hâne” 1 beyit tespit edilmiştir.

4.1. Yazı Yazılan Unsurlar

4.1.1. Defter

Kelime anlamı olarak defter; dikilmiş kâğıt mecmu'ası demektir. Eskiden cilt yerine kullanılan bir terim olan defter, birçok kâğıdın birbirine bağlanmasıyla elde edilmektedir (Pala, 2004, sf.109).

Divan şiirinde defter kelimesi genellikle yazgı-kaderi temsil ederek Allah'ın ezelden yazdığı alın yazısını, âşığın ve sevgilinin aralarındaki ilişkinin hatıralarını, günah ve sevabın yazıldığı amel defterini, edebî metinlerin yazdığı kaydı, devletin tuttuğu kayıtları ifade etmek için kullanılmıştır.

Süheylî, defter kelimesini şiirlerinde genellikle sevgiliyi, memdûhu övmek için kullanmıştır. Divânda toplam 20 beyitte defter kelimesi geçmektedir.

Aşağıdaki örnek beyitlerde söz konusu kişilerin övgüleri defterlere sığmayacak kadar yüce insanlar olduğu vurgulanmıştır. Defter, bazı beyitlerde gerçek anlamıyla bazı beyitlerde ise mecaz anlamda kullanılarak yerini almıştır.

Aşağıda yer alan beyitte kişinin olgunluğunun defterinde ikinci bir eğitim sayfası olduğu, yaratılışının ve ahlak ilminden destan yazılabileceği anlatılmaktadır. Bahsi geçen kişinin ahlakı, ilmi ve karakterinin yüceltilmesi ve övgüsü esas alınarak yazılmıştır. Defter kelimesi bu beyitte mecaz anlamda kullanılmıştır.

Defter-i fazluñdadur ta'lim-i sâni bir varak

'İlm-i ahlâk u tabâyi' sîretüñden dâstân (K 12-8)

Aşağıdaki beyitte gökyüzünün evrak defterinin kapanıp yenilenerek reislerin ve büyük kişilerin yeni hâllerinin sunulduğundan bahsedilmektedir. Bu durum ilâhî takdirin değiştiği ve bu değişimin dünya düzenine de etki ettiği anlatılmaktadır. Bir taht değişikliğiyle birlikte, önemli kişilerin hesap vermek zorunda kaldığı veya vazifelerinin yeni bir kanunla beraber değiştiği düşünülebilir. Bir defterin kapanması yeni bir defterin açılmasına öncülük etmektedir. Yenilenen kural ve kanunlar ile birlikte yeni bir devrin başlangıcı da o dönemin düşüncelerinin, kişilerinin bazen gelenek-göreneklerin değişmesine de etki etmektedir. Anlaşıldığı üzere defter burada mecaz anlamda kullanılarak beytin anlamının derinleşmesine yol açmıştır.

Kılınup **defter**-i evrâkı sipihrüñ tecdîd

'Arz olındı yine ahvâl-i re'îs ü rü'ûs (K 27-2)

Aşağıdaki beyitte, yine bir methiye örneği görülmektedir. İlk mısra da bahsedilen kişinin hem karakteri hem de iradesi ile en üstün kişilerin bile başında yer aldığı anlatılmaktadır. İkinci mısra da ise kalem ve kılıç kelimeleri ile tezat sanatına yer verilmiştir. Kalem bilginin simgesi iken, kılıç savaşın simgesidir. Bu iki kelimeyi hem mecaz hem de gerçek anlamda okumak mümkündür, bu da tevriye sanatının kullanıldığını göstermektedir. Defter kelimesi bu beyitte yine tamlama yapılarak kullanıldığı için öncü anlamına gelmektedir.

Fahr-ı erbâb-ı himem ser-**defter**-i ehl-i kerem

Mâlik-i tîğ ü kalem serv-i riyâz-ı serverî (K 37-9)

4.1.2. Kâğıd

Bazı bitkisel maddelerden hamur yapıldıktan sonra ince ince açılıp kurutulmasıyla meydana gelen, yazı yazmaya, çizmeye yarayan yapraktır (Pala, 2004, sf. 252).

Dîvân şiirinde kâğıd kelimesi, çiçeklerle ilgili kelimeler ile birlikte kullanılırken bunların yanında bayrak, eflâk kelimeleri ile de beraber kullanıldığı örnekler mevcuttur (Pala, 2004, sf.252). Süheylî'nin dîvânında ise bazı bilgilerin değerini anlatırken, sevgilinin güzelliğini anlatırken, beyitteki yerine göre gerçek ve mecaz anlamda kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte kâtibin ahlakını yazmaya başlaması ile kalem kâğıda secde etmeye başlamıştır. Bu, ahlakın karşısında saygı ile secde edilecek derecede önemli bir değer olduğunu göstermiştir. Ayrıca kalem ve kâğıt kelimesi burada hem mecaz hem de gerçek anlamda kullanılmış; insana özgü değerler de atfedilerek kişileştirme yapılmıştır.

Ta'zîmüñ için secde kılur **kâğıda** hâme
Ahlâkuñı tahrîre şürû' eylese kâtib(K 15-36)

Aşağıdaki beyit, görünen şeyin gül yaprağı üzerindeki su damlacıkları olduğudur ama aslında kırmızı renkli bir kâğıda dizilmiş inci tanesi olduğunu anlatmaktadır. Daha derinine inilirse de sevgilinin yanakları kırmızı rengi itibarıyla gül yapraklarına, üzerindeki terin ise inci gibi parlayan terler olduğunu ifade etmektedir. Bu beyitte âşğın gönlündeki sevgilinin aşkla süslenmiş bir güzellik tasviri yapılmıştır. Kâğıt kelimesi bu beyitte sevgilinin yanağını ve gül yaprağını ifade ettiğinden dolayı mecazî anlamda yer almaktadır.

Görünen jâle degül berg-i gül-i ter üzre
Al **kâğıdda** konulmuş nice dürr-i şehvâr (K 22-8)

Aşağıdaki beyitte şair, "Bir kulaç kâğıd" ifadesi ile kendi yazdığı bir şiiri övmektedir. Beyti atfettiği kişiye yazdığı şiiri huzur ve zevk alması için sunuyor ve Kâğıt-hane'de bile o kadar güzel, göz zevkini süsleyen manzaralar olmasına rağmen onun şiirinin eşi benzeri olmadığını anlatmaktadır. Kâğıd kelimesi bu beyitte gerçek anlamıyla yer almıştır.

Safâ vü zevkde al saña benden bir kulaç kâğıd
Ki yok mânendi **Kâğıd**-hâne'de olan temâşânun(M 15-50)

4.1.3. Levh

Tahta, üzerine yazı ve resim yazılabilen düz satıh (Sami, 2012, sf.962). Levh kelimesi Süheylî Dîvânı'nda levh kelimesi sevgilinin göğsünü, ayın yüzeyini, gökyüzünü, kaderi somutlaştırmak için mecaz anlamda kullanılmıştır. Bazı beyitlerde ise, bir kişiyi övmek, onun karakterini, ahlakını, bilgisini yüceltmek maksadıyla yer almıştır.

Aşağıdaki beyitte Süheylî Hz. Muhammed'in nurunun yaratıldığını anlatmaktadır. Levh gerçek anlamıyla beyitte yer almaktadır.

Kemâl-i kudreti var eyledi bir nûrdan cevher
Dahî **levh**-i vücûda kilik-i kudret kulmadın imlâ (K 2-12)

Aşağıdaki beyitte Süheylî bir memduhu övmektedir ve onun adaletinin, zaferinin ayın parlak yüzeyine işlenmiş gibi görünür olduğunu ayrıca bir âyet gibi kalıcı olacağını, unutulmayacağını ifade etmektedir. Levh kelimesi bu beyitte mecaz anlamda kullanılmıştır.

Nakş oldı **levh**-i mehçe-i râyât-ı 'adlûne
Âyât-ı feth-i nusret ile 'ömr-i câvidân (K 34-35)

Süheylî aşağıdaki beyitlerde sevgilinin göğsünün eşi ve benzerinin olmadığını anlatmaya çalışmaktadır. O kadar saf ve temizmiş ki gümüş bir levha mı yoksa ayna mıdır, berrak bir su mu yoksa gümüşten yapılmış benzersiz bir takı mı diye sorularla övgüsünü güçlendirmektedir. Levha kelimesi burada sevgilinin göğsünü nitelemektedir ve mecaz anlamda kullanılmıştır.

Levh-i sîmîndür ya sîne ya gümüş [âyîne mi]
Âb-ı sâfi mi ya sîmîn kurs-ı bî-hem-tâ mıdır (K 47-20)
Sîne mi ya **levh**-i sîmîndür yahûd sadr-ı bihişt
Yoksa ya gîtî-nümâ mir'ât-ı müstesnâ mıdır (K 47-21)

4.1.4. Safha

Bir şeyin düz yüzü, üzerine yazı yazılabilen düz nesne (Sami, 2012, sf.646). Süheylî, safha kelimesini beyitlerde hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanılmıştır. Safhâ kelimesi, gökyüzüne, kaderin yazıldığı bir levhaya ya da sevgilinin yüzüne benzetme yapılmıştır

Aşağıdaki beyitte şair, kâinatı bir resim kâğıdı Allah'ı da bir ressam olarak nitelemektedir. Allah'ın kudretli kalemi, gökyüzünü altınlarla, şevkle, tavus bahçeleri ile süslemiştir diyerek yıldızların göğü nasıl aydınlattığını anlatmaktadır. Gökyüzü bir sayfaya, levhaya benzetilmiştir. Safha kelimesi mecaz anlamda kullanılmıştır.

Şevk ile **safha**-i gerdûnı zer-endûd itdi
Kâtib-i sun'-ı Hudâ hemçü riyâz-ı tâvus (K 27-4)

Süheylî, aşağıdaki beyitte kendi şiir yeteneğini övmektedir. Hem yazdığı şiirlerin daha önce yazılanlardan çok farklı, orijinal olduğunu hem de şiirlerinin çok anlamlı olduğunu savunmaktadır. Safha kelimesi bu beyitte gerçek anlamda kullanılmıştır.

Safha-i nazma nisâr eyledüğün gevherler
Gerden-i şâhid-i ebkâr-ı ma'ânîye le'âl (K 29-7)

4.1.5. Sahîfe

Bir kitabın yazı yazılmış bir yaprağı, varak (Sami, 2012, sf.641). Sahife kelimesi Süheylî tarafından ahlak olarak üstün kişilerin yazıldığı temsili bir defterden bahsetmek için kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte sahife kelimesi, iyiliğin, mürüvvet sahibi insanların isminin yazıldığı bir defter sayfası olarak mecaz anlamda temsil edilmiştir.

Fazl u hüner ehlinün zahîri
'Unvân-ı **sahîfe**-i mürüvvet (M 7-4)

4.1.6. Tûmâr

Dürülmüş, sarılmış nesne anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2002, sf.1113). Dîvân şiirinde tûmâr kelimesi, ömrün bittiği ya da biteceği anlamlarında kullanılmıştır. Süheylî Dîvânı'nda tûmâr kelimesi iki beyitte vamecaz anlamda yer almıştır.

Süheylî, arzularının yazılı olduğu kâğıdın, kaderinin elinden düdüldüğünü belirtir ve bunun sonucu ahirette yüksek mertebelere düdüştüğünü ifade eder. Bu beyitten “Allah sevdiği kuluna dert verir” inancının eski zamanlardan beri var olduğu anlaşılmaktadır. Tûmâr kelimesi bu beyitte mecaz anlamda kullanılmıştır.

Tayy olmada **tûmâr**-ı emel dest-i kaderden
'Ukbâda nasîb ola meger kat'-ı merâtib (K 15-56)

Aşağıdaki beyitte, bahsedilen kişinin isminin Kemâl olduğu ve hayal kurarak olgunluğa eriştiği bu yüzden olgunluk defterine imza attığı anlatılmıştır. Tumâr kelimesi bu beyitte mecaz anlamda kullanılmıştır.

Tutdı gelüben râhı hayâlât yolından
Tûmâr-ı kemâlâtı Kemâl eyledi imzâ (K 48-25)

4.1.7. Varak

Yaprak ve kitap yaprağı anlamına gelmektedir. Dîvân şiirinde iki anlamıyla da sanatlı bir şekilde yer aldığı örnekler mevcuttur (Pala, 2004, sf.472). Genel olarak beyitlerde hissedilen duyguyu, bir karakterin yüceliğini, bir aşkın büyüklüğünü anlatmak için kullanılmıştır.

Süheylî, varak kelimesini dîvânda 2 beyitte kullanmıştır. Aşkın değerini anlatmak ve övgüsünü yaptığı kişinin ahlakının üstünlüğünü belirtmek için kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitte bir aşk mektubu yazma isteğinin olduğunu ancak bu mektubun sıradan bir kâğıt ve kalemle değil, aşkı temsil eden gül yaprağından bir kâğıt ve sümbülden de kalem yapıp yazılma arzusunu anlatmaktadır. Mecaz anlamlar kullanılarak yazılan bu beyit, aşka çok değer verildiğini ortaya koymaktadır.

Tahrîr-i ruh u zülfine sarf-ı himem eyle
Gülden **varak** ü sünbül-i terden kalem eyle (G 311-1)

Süheylî, aşağıdaki beyitte övgüsünü yaptığı kişinin huylarının, karakterinin fazilet defterinde bir öğreti sayfası olarak yer almakta olduğunu ve onun ahlakı, yaratılışı davranışlarından örnek alınan bir destan olduğunu vurgulayarak ne kadar yüce ve mizaç olarak erdemli, ahlaklı biri olduğunu mecaz sanatından yararlanarak anlatmaktadır. Varak kelimesi de soyut bir durumu somutlaştırmak için mecazî anlamda kullanılmıştır.

Defter-i fazlûñdadur ta'lim-i sâñî bir **varak**
'İlm-i ahlâk u tabâyi' sîretüñden dâstân (K 12-8)

4.2. Yazarak Meydana Getirilen Unsurlar

4.2.1. Âyet

Kur'ân-ı Kerîm'de geçen herhangi bir cümleye âyet denir. Alâmet, nişân gibi anlamlara da gelmektedir (Devellioğlu, 2002, sf.55). Dîvân şiirinde âyet kelimesi, bir olaydan bahsetmek, ders vermek aracılığıyla kullanılmıştır. Bazen de sevgilinin güzellik unsurlarına atıfta bulunmak için âyetlerden yararlanılmıştır (Pala, 2004, sf.44). Süheylî Dîvânı'nda 7 beyitte yer alan âyet kelimesi daha çok mucizelerden bahsetmek, yemin etmek gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte Süheylî, âyet kelimesini mecaz olarak mucize anlamı ile kullanmıştır.

Zühal-mahall ü kadir-kadr müsterî-tâlî
Sikender-**âyet** ü meh-râyet âftâb-âsâr (K 23-11)

Aşağıdaki beyitte âyet kelimesi gerçek anlamında kullanılmıştır. Şair, Kur'ân'daki Şems ve Nûr surelerinin isimlerini parlaklık kelimesi ile bağdaştırarak devletin geleceğinin güzel olması için bir temennide ve yeminde bulunmaktadır.

Çerâğ-ı devletüñ olsun güneş gibi rûşen
Be-hakk-ı **âyet**-i şems ü be-hakk-ı âyet-i nûr (K 24-50)

4.2.2. Der-kenâr

Bir sayfanın kenarlarına yazılmış olan yazı, not anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2002, sf.176). Süheylî, bu kelimeyi bir beyitte kullanmıştır. Şair, sevgilinin kenara atılmamış, değeri çok olan biri olduğunu anlatmak için bu kelimeye 2 beyitte yer vermiştir.

Saîna o dürr-i girân-mâye **der-kenâr** olmaz
Gerekse eşk-i terûñle cihânı 'ummân it (G 27-3)

4.2.3. Destân

Hikâye, kıssa demektir (Devellioğlu, 2002, sf.178.). Dîvân şiirinde destanların, âşığın çektiği eziyetlerin yanında bir hiç olduğu ve eğer ki âşığın çektikleri yazılırsa dünyadaki bütün efsaneler, hikâyeler bâtıldan başka bir şey olamaz düşüncesi altında aşkın verdiği acının hissiyatını vurgulamak amacıyla beyitlerde yer alır.

Süheylî, destân kelimesini 5 beytinde kullanmıştır. Genel olarak mecaz anlamda kullanılan bu kelime gücü, aşkı, kahramanlığı simgeleyen bir unsur olarak yer almıştır.

Aşağıdaki beyitte destân kelimesi bir eser anlamında değil, kahramanlığı ve gücü temsil etmektedir yani mecaz anlamda kullanılmıştır.

Bend ider hasm-ı bed-endîşi kemend-i kahrûñ
Nite kim Rüstem-i **destânuñ** elinde Kâmûs (K 27-21)

4.2.4. Dîvân

Dîvân kelimesi, edebiyatta bir şairin şiirlerini belli bir düzene göre topladığı mecmuayadenir. Bu kitaplardan dolayı Klasik edebiyata Dîvân edebiyatı denilmiştir. (Pala, 2004, sf. 119). Dîvân kelimesi Süheylî Dîvânı'nda 4 beyitte kullanılmıştır. Beyitlerde genel olarak "kitap" anlamında kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte dîvân kelimesi ilk mısradaki meclis, ikinci mısradaki kitap anlamında kullanılmıştır. Süheylî, övdüğü kişi için, cehver gibi kişiliğiyle padişahların dîvânını şerefletirdiğinden, dîvân (kitap) ve defter onun süslü nâmıyla süslendiğinden bahsetmiştir.

Müşerref gevher-i zâtuñla **dîvân**-ı şehenşâhî
Müzeyyen zîver-i nâmuñla hem **dîvân** ü hem defter (K 25-22)

Aşağıdaki beyitte Süheylî kendisine nasihat vererek eğer kemâl mülkünün padişahı olmak istiyorsa gazellerini yazıp toplayarak dîvân yapmasını söylemektedir. Dîvân bu beyitte gerçek anlamda yer almıştır.

SÜHEYLÎ husrev-i milk-i kemâl olam dir iseñ
Yazup gazellerüñi sen de cem' ü **dîvân** it (G 27-7)

4.2.5. Fermân

Padişah tarafından yazılı olarak buyrulan emir anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2002, sf. 260). Dîvân şiirinde, aşk ülkesinin birer sultanı olan sevgililer, âşıkları hakkında emir, buyruk çıkarabildikleri yazılıdır.

Süheylî Dîvânı'nda 19 beyitte yer almıştır. Gerçek ve mecaz anlamlarında kullanılan kelime, sanatlı bir anlatımla, daha çok telmih sanatı ile edebî yönden de şiire estetik bir duygu katmıştır.

Allah, ruhlar âlemini yaratırken melekler itaat etmekle görevliydi bu yüzden O'nun önünde secde etmişlerdir, aralarında yalnızca şeytan imân etmeyi reddetmiştir. Meleklerden sonra Hz. Âdem ile birlikte insanlar inanmak ve inanmamak arasında seçim yapma hakkına sahip olmuşlardır. Allah'ın hüküm ve emirleri fermân kelimesi ile ifade edilmiştir.

Kerîm ü Kâdir'ün **fermânına** cümle mutî' oldı
Melekler emr-i Hak'la secde kıldı didi âmennâ (K 2-50)

Aşağıdaki beyitte Süheylî, Cem Sultân'ın devletinin verdiği hükümler ile uzun olması ve ay gibi değerli varlığı güneşten aldığı nûr ile aydınlanmasını niyaz etmektedir. Bir iyi niyet duası söz konusu olan bu beyitte fermân kelimesi gerçek anlamında kullanılmıştır.

Devletün mümtedd ola sultân-ı Cem-**fermân** ile
Mâh-ı kadriñ kılson ol hûrşîdden nûr iktisâb (K 16-28)

Aşağıdaki beyitte, âşık sevgilinin bulunduğu yerin güzelliğini öncelikle gül bahçesine benzeterek orada yaşama isteğini belirtmektedir ve onun emirlerine boyun eğen bir köle olduğunu söylemektedir. Ayrıca âşık, sevgili için hoş kokulu gül diye hitâb etmektedir. Bu beyitte âşık bütün dünya nimetlerini bir kenara atarak yalnızca sevgiliye yakın olmayı, emirlerine uymayı arzu etmektedir ve sevgilinin bulunduğu yer gül gibi oluşundan dolayı gül bahçesidir. Fermân kelimesi mecaz anlamda kullanılmıştır.

Mesken idinsem n'ola gülşen-i kûyuñ
Bende-i **fermânuñam** iy gül-i hoş-bû (G 284-3)

4.2.6. Fetvâ

Şeyhülislâm ya da müftü tarafından sorulan sorulara olur ya da olmaz cevabı verilen hüküm ya da kararlara denir (Pala, 2004, sf. 156).

Süheylî, fetvâ kelimesini yalnızca 1 beyitte kullanmıştır. Fetvâyı veren kişilerin, kendi yanlışlarını kapatmak için bunu kullandıklarını açıklamıştır.

Aşağıdaki beyitte Süheylî, dinî ibadetlerin gösteriş olarak yapılmasına karşı sert bir eleştiride bulunmuştur. Fetvâ kelimesi gerçek anlamıyla kullanılmıştır ancak imânı zayıf olanların kendi yaptıkları doğru olmayan şeyler için uydurdukları bir kılıf olduğunu anlatmıştır.

Yine 'Adlî virür mi lâf-ı **fetvâ** vü salâhiyyet
Riyâ vü süm'ada sulb oğludur hakkâ ki şeytânun (M 15-35)

4.2.7. Gubârî

Toz demektir ve hat yazısının bir karakteridir. Dîvân şiirinde sevgilinin yüceliğinin ve kıymetinin büyüklüğünü anlatmak için kullanılmasının yanı sıra âşık, sevgilinin ayağının tozuna bile razıdır, sürekli hasret duygusu taşır ancak onu bile elde etmek kolay değildir. Sevgilinin ayva tüyleri de bazen gubâr olarak kullanılır bazen de hatt sanatı olarak anılır.(Pala, 2004, sf.169).Süheylî gubârî kelimesini 1 beyitte kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitte gubârî kelimesi gerçek anlamında kullanılmıştır. Şair kendini bir toz tanesi kadar küçük görürken dostlarının etrafında kocaman yani değerli olduğunu anlatmıştır.

Gubârî şeh-süvâr-ı sahn-ı meydân-ı belâgatdûr
Egerçi ayagı topragıdır hâl ehli yârânun (M 15-33)

4.2.8. Hamâyîl

Boyunda taşınan muska, kılıç bağı. Simyâ ilmine bağlı harf ve sayıların yazılmasıyla oluşturulur. Dîvân şiirinde sevgilinin saçı boyna kadar uzandığı için hamâyile benzetilmiştir. Nazardan korunmak için takılan hamâyiller için de sevgilinin kolları âşığın boynuna dolandığı için benzetme olarak yerini almıştır (Pala, 2004, sf.186-187). Süheylî Dîvânı'nda 2 beyitte yer alan bu unsur, âşığın sevgilinin hayali ile korunduğunu anlatmak için kullanılmıştır.

Aşağıda yer alan beyitte şair, hamâyîl kelimesini sevgilinin hayalinin koruyuculuğunun dua yerine geçip muska olarak kullanılması şeklinde anlamlandırdığı için dolaylı olarak gerçek anlamında kullanılmıştır.

Du'â yirine yir yir cem' idüp düşünâmuñ şâhum
N'ola yazup götürsem hırz-ı cân-içün **hamâyildür**(G 70-4)

4.2.9. Hat

Arap alfabesi ile yazılan yazılara hat denmektedir. Divân şiirinde hat yazımı ile sevgilinin fiziksel

güzelliği arasında ilinti kurulmuştur. Hat, bazen yeni bitmiş ayva tüyleri olarak kullanılırken, bazen de çemen, sebze-zâr, ter, giyâh gibi unsurlar ile de beraber kullanılmıştır. Hat, amber gibi kokması özelliği ile de beyitlerde yer alır (Pala, 2004, sf.197). Süheylî Dîvânı'nda 53 beyitte kullanılmıştır ve genel olarak sevgilinin güzellik unsurlarıyla bağdaştırılarak mecazî bir anlatım yakalanmıştır.

Aşağıdaki beyitte hat kelimesi mecaz anlamda kullanılmıştır. Yazının konuşması şekline çevrilen tamlamada teşhis sanatı kullanılmıştır.

Mantık-ı **hattuñ** göreydi Seyyid-i Sâni eger
Bendeñ olurdu Mübârek Şâh dâmen-der-miyân (K 12-5)

4.2.10. Kitâb

Yazı yazılmış kâğıt yapraklarının bir araya toplanmış biçimine kitap denir. (Püsküllüoğlu, 1995, sf.974). Süheylî, kitâb unsurunu 7 beyitte kullanmıştır. Yüce bir kişiliğin kitaplara sığmayacak kadar güzel ve çok özelliğinin olduğunu anlatmak, sevgilinin güzelliğinin veya sevgiliye duyulan aşkın büyüklüğünü ifade edebilmek, Kur'ân-ı Kerîm'e atıfta bulunmak, âşğın gönlündeki sevgi ile âşk kitabı yazdığını ifade edebilmek gibi sebeplerle beyitlerde yer almıştır.

Aşağıdaki beyitte Süheylî Bakara Suresi'nin 2. âyetinden yararlanmıştır. Beytin manâsı ise Kur'an'ın kesin doğru ve takva sahipleri için yol gösterici olduğundan bahsetmektedir. Kitâb kelimesi burada "kitapların anası" anlamına gelen tamlama içinde kullanılmıştır.

İy cemâl-i bî-makâli nüsha-i ümmü'l-**kitâb**
Ehl-i şefkat hüsn-i lâ-raybek hüden li'l-müttakîn (K 4-12)

Aşağıda yer alan beyitte Süheylî övdüğü kişi için; cömertliğinin övgüleri kitap ve deftere sığmaz ve kalem kişiliğinin vasfını yazmasının mümkün olmayacağından bahsetmektedir. Defter burada gerçek anlamıyla kullanılmıştır.

Kitâb ü deftere sığmaz medâyh-i keremün
Ne mümkün ide kalem vâf-ı zâtıñı imlâ (K 14-36)

Aşağıdaki beyitte Süheylî, ilk mısradaki bahsettiği kişinin vasıflarından bahsedince gönlünün şenlendiğini yazmaktadır. Dil kelimesi ile hem gönül anlamı hem de uzuv olan dil kullanılarak tevriye yapılmıştır. İkinci mısradaki ise o kişinin vasfı kitabını açtıkça yani onun kişiliğinin derinliğine indikçe ruhunun mutlu olduğunu anlatmıştır. Kitâb kelimesi burada mecazî anlamda kullanılmıştır.

Beyân-ı vâfını kıldukça dil olur hurrem
Kitâb-ı vâfını açdukça cân olur mesrur (K 24-30)

"Dört duvarı kitâb ile süslenmiş sanki her tarafına İbn-i Yemîn'in kî'aları yazılmış." İbn-i Yemîn kî'aları ile ünlü olan İranlı bir şairdir. Beytin temelinde şairin kî'alarının ne kadar güzel olduğundan bahsedilmektedir. Kitâb kelimesi bu beyitte yine gerçek anlamıyla kullanılmıştır.

Çâr dîvârı **kitâb** ile müzeyyen gûyiâ
Şeş cihâtına yazılmış kî'a-i İbn-i Yemîn (M 26-10)

Aşağıda yer alan beyitte, aşk ilmini bilmenin imkânsız olduğu ve şehrin en önemli şeyhi kitaplardan bin

yıl bile okusa öğrenemeyeceğinden bahseder. Aşk divân şiirinde çok önemli bir konudur. Aşkı bilmek ve aşka ulaşmak neredeyse imkansızdır bu yüzden âşıklar aşka ulaşma yolunda çektikleri eziyetleri, ıstırapları her zaman baş üstünde tutarlar. Sevgilinin yaşattığı meziyetler onlara bu yolculukta yeni bir şeyler öğretmektedir. Kitâb kelimesi ise aşağıdaki beyitte gerçek anlamında kullanılmıştır.

Bilmek muhâl mes'ele-i 'ilm-i 'ışkı sen

İy şeyh-i şehri biñ yıl okursañ **kitâbdan**(G 254-4)

Süheylî, aşağıdaki beyitte aşk kitabının hakikat ilminin önemini bir bir tarif ettiğinden ama zâhid yüz yılda okusa bilmeyeceğinden, öğrenmeyeceğinden bahsetmektedir. Zâhid, divân şiirinde âşığın rakibidir ve aşkın ne olduğunu zerre kadar bilmez. Yalnızca kendi menfaati ile ilgilenir.

Hakikat 'ilminün mâhiyyetin ta'rîf ider bir bir

Kitâb-ı 'ışkı sen iy zâhid-i sad-sâle bilmezsin (G 275-4)

4.2.11. Kur'ân

Dört kitabın sonuncusudur. Hz. Muhammed'e gönderilmiştir (Pala, 2004, sf. 278-279). Süheylî, bahsi geçen unsuru 6 beyitte kullanmıştır. Çoğunlukla inananlara yol gösterici, rehber oluşu ile beyitlerde yer almıştır.

Süheylî, aşağıdaki beyitte Kur'ân kelimesini gerçek anlamda kullanmıştır. İslâm inancının iki temel unsuru olan îmân ve Kur'ân için insanların bu dünyadaki en iyi yoldaşları olduğunu anlatmıştır.

Refik idüp aña îmân ü **Kur'ân'ı** Hudâvendâ

Dem-i âhirde zikr-i fikrüne kıl kalbümü me'vâ (K 2-62)

4.2.12. Mecmû'a

Biriktirilmiş şeylerin toplanılıp düzeltilerek kitap haline getirilmesi ile oluşturulmuş yazma kitaplara denilir (Devellioğlu, 2002, sf. 596). Süheylî, sevgilinin güzellik unsurlarını medbî bir şekilde güzelleme yaparak anlatabilmek için bu kelimeyi beyitlerinde mecazlı bir şekilde kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitte gül-bülbül ilişkisi içerisinde sevgilinin bir dergi gibi güzel oluşu ve âşığın da onu okudukça güzelliklerinin yeni bir yönünü keşfettiğini anlatmaktadır. Bülbül gülün güzelliğinden mest olunca gül bahçesi onun için bir tekkeye dönüşüyor, bülbül de keçe giyen bir derviş oluyor. Âşık gerçek aşkı bulunca bütün dünya nimetlerinden vazgeçip yalnızca sevgiliye bağlanıp onun aşkına lââyk olabilmeye çalışmaktadır. Mecmû'a beyitte sevgilinin güzelliğinden bahsetmek için mecaz anlamda kullanılmıştır

Gülün **mecmû'asından** tâze hüsnîyât okur bülbül

Dönüpdür tekke-i gülşende bir rind-i nemed-pûşe (G 287-2)

4.2.13. Menşûr

Padişah tarafından, emrinin altındakilere vazife başışladığını bildiren yazılı belgeye denilir (Pala, 2004, sf.305). Divân edebiyatında menşûr kelimesinin yanında berât ve ferman kelimesi de kullanılmış ve bu unsurlar sevgilinin yüzüne benzetilmiştir. Gözleri, kaşları, ayva tüyleri vs. de yazılmış bir ferman niteliği taşıyarak beyitlerde yerini almıştır. Süheylî Divân'ında da 3 beyitte kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte baharın gelişi anlatılmıştır. Süheylî, gül bahçesini bir askeriye benzeterek goncanın yavaş yavaş açılıp güle dönüşeceği haberi güya bir ferman aracılığı ile gelmektedir. Güller açılınca bahçedeki diğer bütün çiçeklerden daha önemli, kumandan misali bir çiçek olacağı belirtilmiştir. Menşûr kelimesi beyitte mecaz anlamda kullanılmıştır.

Husrev-i gülden elinde gonçenüñ **menşûr**ı var
Leşker-i ezhâra serdâr olmaga imrûzdan (K 43-5)

4.2.14. Mısra'

Bir şiiri ortaya çıkaran her satırdan birine denir (Devellioğlu, 2002, sf.642). Mısra' kelimesi Dîvân edebiyatında genellikle gerçek anlamda kullanılmakla beraber sevgilinin güzelliğini övmek için kullanılmıştır. Süheylî'nin dîvânında da yalnızca 1 beyitte ve gerçek anlamıyla yer almıştır.

Aşağıdaki beyitte Süheylî, değerli bir şeyhten bir mısra, söz dinlediğinden bahsetmiştir. Mısra kelimesi bu beyitte gerçek anlamıyla yer almıştır.

İşitdüm dün didi bu **mısra**'ı bir şeyh-i şâkirden
Çerâğı ehl-i derd olan yakar Eyyûb-ı sâbirden (G 241-1)

4.2.15. Mushaf

Sahife haline getirilmiş kitap, Kur'ân demektir (Devellioğlu, 2002, sf.688). Klasik edebiyatta sevgilinin güzellik unsurlarından olan kaşı, gözü, saçları vs. mushaf kelimesi aracılığı ile edebî yönü güçlendirerek anlatılmıştır. Süheylî, 4 beytinde Kur'an-ı Kerîm'den, iman ile ilgili konulardan bahsetmek için kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitte Mushaf kelimesi gerçek anlamında kullanılmıştır. Birine bir daha zarar vermemek için kutsal ve değerli olan bir kitaba yemin etmiştir.

İy SÜHEYLÎ baña bir dahı cefâ kılmamaga
Mushaf-ı hüsnine and içdi ol âfet kat kat (G 36-6)

4.2.16. Nâme

Mektup demektir. Dîvân şiirinde âşıkların birbiriyle iletişim kurmak için kullandıkları yazışmadır. Sevgilinin yüzü bir kâğıt sayfasıdır, yüzündeki ayva tüyleri de o kâğıttaki mektup olarak yer alır. Saç yanağın üzerindeki duruşu ile Çin Rum ülkesine gönderilmiş mektuba benzetilir. Mektup, âşık ile sevgili arasında bir bağıdır ve vuslat sayılır. Âşığı bazen ferahlatır da bazen de içi tamamen yalan ve acı sözlerle doludur ve bu da âşığı derinden yaralar. Süheylî, 10 beyitte nâme kelimesini kullanmıştır. Beyitlerinde genellikle ser-nâme (başlık) anlamına gelen tamlama ile bir işin, kişinin üstünlüğünü anlatmak için kullanmıştır.

Aşağıda yer alan beyitte Süheylî, devletin yazdığı mektubun mukaddimesinin başlığı bile dünyadaki halk için gönülden bahsedilen, huzur ve mutluluk veren bir nimet olduğunu söylemektedir. Bu şiirde anlatılmak istenen devletin, çok yüce ve insanlık için önemli işler yaptıklarıdır. Nâme kelimesi gerçek anlamıyla kullanılmıştır ancak yanına gelen ser- kelimesi ile birlikte mektup anlamında değil başlık anlamına gelmektedir.

Devletüñ ser-**nâme**-i dîbâce-i dîn ü düvel
Ni'metüñ âsûdeğî-bahş-i dil-i halk-ı cihân (K 12-3)

Aşağıdaki beyit tasavvufî anlamlıdır. Allah'ın insanlığa bir yol gösterici olarak peygamberler aracılığıyla gönderdiği kitapların sonuncusu ve indiği günden beridir değiştirilmemiş olarak inanılan Kur'an-ı Kerim ile yüceliği ve varlığı insanlık tarafından daha çok inanılmış. Allah gücünü ve kudretini bu kitap ile insanlarla arasına bir bağ olması maksadı ile de nüzul etmiştir.

Nâmuñî râbîta-i **nâme**-i ikbâl itmiş
Kalem-i sun'-ı Hudâvend-i cihân celle celâl (K 29-8)

Aşağıdaki beyitte Süheylî, Tay Kabilesi'nden olan Hâtem-i Tâi'ye telmih yapılmıştır. Hâtem-i Tâi aşırı cömert oluşuyla tanınmış bir şairdir (Tülücü, İslâm Ansiklopedisi, C.16, sf.472-473). Beyitte Hâtem'in mektubu tayy olup okunmadığından ve cömertliğin destan olduğunu anlatmaktadır.

Tayy oldı gitdi **nâme**-i Hâtem okunmadın
Sît-ı sehâvetüñ olalı kevne dâstân (K 34-32)

4.2.17. Nüşa

Yazılı, yazılmış bir şeyin kopyası (Devellioğlu, 2002, sf.848). Nüşanın diğer bir anlamı ise muskadır. Süheylî, 7 beyitte bu unsuru kullanmıştır. Çoğunlukla mecaz anlam yüklemekten, gerçek anlamıyla, kendi yazdığı şiirleri övmek için kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitte Süheylî, nazım ve nesir yazmada ustalaşan insanlara hitaben eğer insaf edip kendisinin nazım nüshalarını kabul görürlerse onlara örnek olarak yetebileceğini söylemektedir. Şair burada kendi şiirlerini överken bir yandan da herkes tarafından kabul görmeyen bir şair olduğunu da vurgulamaktadır. Nüşa kelimesi bu beyitte gerçek anlamıyla kullanılmıştır.

Da'vâ-yı nazm u nesri kemâl eyleyenlere
İnsâf iderse **nüşa**-i nazmum yiter nişân (K 34-55)

Aşağıdaki beyitte, şair, şiirlerinin eksikliklerinin övdüğü kişi tarafından affedilmesini istiyor ve eksikliğin sebebinin de övdüğü kişinin yüceliğinden dolayı onu anlatacak kadar yeterli bir dili ve bilgisi olmadığından kaynaklandığını belirtmektedir. Bu beytin asıl amacı çok yüce bir kişiliğe sahip olduğunu düşündüğü kişiyi övmektir. Nüşa kelimesi bu beyitte gerçek anlamıyla kullanılmaktadır.

Nüşa-i eş'ârumuñ noksânını ma'zûr tut
Midhat-ı zâtuñda kâsırdur zebân-ı bî-feri (K 37-42)

4.2.18. Sûre

Kur'an'ın ayrıldığı 114 bölümden her birine sûre denilmektedir. Bu sûreler, Allah'ın Hz. Muhammed aracılığı ile imân edenlere gönderdiği âyetlerden oluşmaktadır (Devellioğlu, 2002, sf.964). Dîvân edebiyatında, telmih sanatından yararlanılarak, insanlara nasihat vermek, geçmişinden ders aldirmek amacıyla kullanılmıştır. Süheylî bu unsura 2 beyitte yer vermiştir.

Aşağıdaki beyit Allah'ın yüce kudretini anlatmaktadır. Sûre kelimesi bu beyitte Kur'an'da geçen Necm suresinden bahsettiği için gerçek anlamıyla yer almaktadır. Bu beyite hakikati yansıtmaktadır.

Şânuñı tenzîhe tefîl-i sıfâtıñ kılmaga

Nâzil oldu **sûre**-i ve'n-Necm ile vahy-i mübîn (K 4-11)

4.3. Yazılı Eserlerin Bir Parçası Olan Unsurlar

4.3.1. Fihrist

Bir kitabın içinde neler bulunduğuna dair bilgi veren cetvel, içindekiler, indeks (Devellioğlu, 2002, sf.266). Dîvân edebiyatında çoğunlukla iyi ahlak, bilginlik, güzellik gibi vasıflarıyla bahsedilen kişilerin diğer insanlara örnek olabileceği kişiler listesinin başında yer aldığını anlatmak için soyut bir durumu somut hâle getirmek için kullanılır. Mübalağa sanatı yapılarak kullanılan bu kelime Süheylî Dîvânı'nda da aynı özellikler ile yalnızca 1 beyitte kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte fihrist kelimesi yüceliğin kaydolduğu bir kayıt defteri anlamıyla yer almaktadır.

'Adl ile ser-âmed-i selâtîn

Fihrist-i cerîde-i celâlet (Tahmis 7-2)

4.3.2. Hokka

İçine mürekkep koyulan, cam, toprak ya da madenden yapılan küçük kap manasına gelmektedir (Pala, 2004, sf.210).

Hokka, Dîvân şiirinde ve Süheylî Dîvânı'nda da sevgilinin ağzına benzetilmiş ve mim harfini ortaya koyan hokka olup olmadığını istifham sanatı ile güçlendirerek ağzın, dudağın şeklinin güzelliğinden bahsetmiştir. Toplam 6 beyitte kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte hokka kelimesi sevgilinin güzellik unsurları ile benzetme yapılarak kullanıldığı için mecaz anlamda yer almıştır.

Hokka-i mîm-i melâhat mi ya fem ya **hokka** mı

Nokta-i mevhûme mi [ya gonçe-i ra'n]â mıdur (K 47-4)

4.3.3. Mühre

Eskiden hattatların kağıtlarını parlatmak için cam küre veya yuvarlak deniz böceği kabuğu sürerlerdi ve bunlara da mühre denirdi (Onay, 2023, sf.275).

Dîvân şiirinde mühre unsuru, beyaz, inci gibi olması ve parlamasından dolayı sevgilinin dişlerine benzetilmiştir. Süheylî Dîvânı'nda da aynı anlamda 3 beyitte yer almıştır.

Aşağıdaki beyitte mühre, kelimesi sevgilinin dişlerinin altın gibi parladığını ve özel mühürlü bir mücevhere benzetilmesini açıklamak için kullanılmıştır. Mühre kelimesi tamlamada sevgilinin güzellik unsurunu övmek için mecaz anlamda kullanılmıştır.

Agzında şâh-**mühre**-i zerrîn mühr ile

Sandûka-i felekde döner şekl-i mâre [subh] (K 17-4)

4.3.4. Pergâr/Pergâl

Ölçmeye ve daire çizmeye yarayan alet, cetvel (Sami, 2012, sf.277).

Dîvân şiirinde, güzel ahlakın, bilgeliğin, iyiliğin başladığı nokta olarak ifade edilen kişilerden bahsederken kullanılmıştır. Süheylî Dîvânı'nda 9 beyitte yer almıştır.

Aşağıdaki beyitte Süheylî, beyti ithaf ettiği kişinin bilgeliğin ve yüceliğin yayılma noktasının o kişi olduğundan bahsetmiştir. Pergar kelimesi bu beyitte bahsedilen kişinin ilmin merkezi olduğunu anlatmak için kullanıldığından mecaz anlamıyla yer almıştır.

Kâmkârâ serverâ sadr-ı me'âlî-perverâ

Merkez-i **pergâr**-ı dâniş efdal-i dânişverân (K 12-19)

4.3.5. Şîrâze

Kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ve sayfaları birbirine bağlayan şerit, ip (Devellioğlu, 2002, sf.1000).

Dîvân şiirinde âşık ve sevgili arasındaki görünmez ve kopmayan bağın somut bir şekilde ifade edilebilmesi için kullanılmıştır. Süheylî Dîvânı'nda yalnızca 1 beyitte, kitap sayfalarını birbirine ip ile sıkıca bağlandığı gibi âşık ve sevgilinin de bağlı olduğundan bahsetmiştir.

Aşağıdaki beyitte şîrâze kelimesi iki gönlün aşk ile tıpkı bir kitap sayfalarının şîrâze ile birbirine bağlanması gibi bağlandığı anlatılmaktadır. Şîrâze kelimesi mecaz anlamda yer almaktadır.

Eyledi ol gonçe ile dil SÜHEYLÎ 'akd-i nev

Bagladı dîvân-ı 'ışka bir yîni **şîrâze** gül (G 204-5)

4.4. Yazı Yazarken Kullanılan Malzemeler

4.4.1. Devât

Divit şeklinde de yazılan, kalemlerikoyacak bir kutu ve yanında kapaklı hokka ve beldeki kuşağa sokularak taşınan bir yazı takımıdır (Pala, 2004, sf. 113-114).

Dîvân şiirinde kalem ilmi, bilgiyi temsil eden bir simge olarak kullanılmıştır. Süheylî de 3 beyitte bu unsuru kullanarak methiye türündeki eserlerinin edebî yönünü güçlendirmiştir.

Aşağıdaki beyitte Süheylî, şairliğini, edebî ve süslü üslubunu övmektedir. Şiir alanında kelimeleri, anlamları usta bir şekilde yakalayan bir avcı gibi olduğunu söylemektedir. Yanında bilgi ile dolu bir yazı tablası ve irfan ile süslenmiş bir yazı aletleri olduğunu bu yüzden yazdığı şiirlerin güzel olduğunu söylemektedir. Bunlar bilgiyi ve irfanı simgelediği için mecaz anlamda yer almaktadır.

Ben ol sayyâd-ı sahn-ı mergzâr-ı kişver-i nazmem

Yanumda tabl-ı 'îrfânî **devât**-ı zer-nişânumdur (G 93-9)

4.4.2. Hâme

Kalem demektir. Bkz. Kalem 4.4.3.

Aşağıdaki beyitte Süheylî, bahsedilen kişinin yüceliğini vurgulamak için hem kendi sanatını küçük görmekte hem de kalemin onun vasıflarını yazabilecek yeterlilikte olmadığını ifade etmektedir. Hâme kelimesi gerçek anlamıyla yer alsa da mecazlı bir şekilde yetersizliği de ifade etmektedir.

Nice vasf eyleyeyin ol şeh-i sâhib-hüneri

Hâme tahrîre degül kâdir ü takrîre zebân (K 10-21)

4.4.3. Kalem

Kalemin, ilmin temeli olduğu inancı mevcuttur, yaşanılması gerekenleri levh-i mahfuza yazan nesnedir. Allah her şeyden önce kalemi ardından da levhi yaratmış. Tasavvuf inancına göre levh yaratıcının bilgisi, kalem ise iradesidir. Dîvân şiirinde eskiden kamıştan yapılan kalemlerden bahsedilir ve bu kalemlerin içi yazılacak bir sürü bilgi, hikâye, olay ile dolu olmasının yanında ucunun çatallı olmasından dolayı iki dillidir bu yüzden sürekli dili kesilir, kesildikçe kalem daha güzel konuşmaya başlar. Mürekkebin akıp ucunda birikmesi de ağlayan gözlere, kalem de kara mürekkep içinde olduğu için âşığa benzetilmiştir. Âşığın bu hali sevgilinin kara saç, kaş, gözü içerisinde yasa bürünmüş ve kendini kaybetmiş olarak bahsedilmiştir. Sevgilinin güzellik unsurları da bazen kalem olarak ele alınmıştır (Pala, 2004, sf. 253-254). Süheylî Dîvânı'nda 30 beyitte kullanılmıştır.

“Kalem kelimesi, Yunancada sulak yerlerde yetişen kamış, hasır otu, Hint kamışı anlamına gelen kalamos ile Latince aynı anlamı ifade eden kalamus’tan Arapçaya, oradan da Türkçeye geçmiş bir kelimedir. Türkçede kalem şeklinde kullanılan kelime, yazı yazmaya yarayan alet anlamındadır” (Derman 2001: 245).

Aşağıdaki beyitte kalem kelimesine insana özgü bir duygu olan övünmek duygusu yüklendiği için kişileştirme yapılarak mecaz anlamda kullanılmıştır.

Senden istimdâd iderler enbiyâ vü asfiyâ

Zâtuñ ile fahr ider levh ü **kalem** ‘arş-ı berîn (K 4-13)

4.4.4. Kilk

Kalem demektir. Bkz. Kalem 4.4.3.

Aşağıdaki beyitte kilik kelimesi Allah’ın yaratma gücünü, eylemini somutlaştırmak için mecaz anlamda kullanılmıştır.

Kemâl-i kudreti var eyledi bir nûrdan cevher

Dahî levh-i vücûda **kilk**-i kudret kulmadın imlâ (K 2-12)

4.4.5. Mühûr

İmza, mühür anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu, 2017, sf. 835). Dîvân şiirinde sevgilinin ağzı ve dudakları mühür olarak geçmektedir. Süheylî Dîvânı'nda yalnızca 1 beyitte yer almaktadır.

Aşağıdaki beyitte mühûr kelimesi son sözü söylemek anlamını ifade ettiğinden mecaz anlamda kullanılmıştır.

Râbi' olup fazl ile kıldı Hilâlî **mühûr**

Kevkebe-i şevketi 'âleme pertev-fiken (K 5-42)

4.4.6. Mürekkebe

En az iki bileşenin birleşiminden meydana gelmektedir (Devellioğlu, 2017, sf. 857). Dîvân şiirinde rengi itibarıyla sevgilinin saçları, gözleri, kaşlarının güzelliğini temsil etmektedir. Ayrıca siyah oluşundan dolayı derdi, karamsarlığı da nitelediği beyitler vardır. Süheylî Dîvânı'nda 1 beyitte kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte sevgilinin güzelliğinden bahsedilmiştir. Mürekkep kelimesi de estetiği, güzelliği temsil ettiği için mecaz anlamda yerini almıştır.

Nişân olmuş berât-ı hüsne tâvusî **mürekkebe**

Bakup ol âftâbuñ kaşların tuğrâya beñzetdüm (G 209-5)

4.4.7. Tuğrâ

Türk padişahlarının kullandığı özel imza, kaşe anlamına gelmektedir (Pala, 2004, sf. 460). Dîvân şiirinde bazen sevgilinin perçemi yerine kullanılırken bazen de gerçek anlamıyla nasihat, bilgi, önemli birinden bahsederken kullanılmıştır. Süheylî Dîvânı'nda yalnızca 1 beyitte kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte bayramlarda devlet büyüklerine yazılan kâsîdelerden söz edilmektedir ve bu kâsîdelerin de kaderi yazan kişi tarafından yazıldığı ifade edilmektedir. Hediye olarak da altın kakmalı tuğra verildiği anlaşılmaktadır. Tuğra kelimesi bu beyitte gerçek anlamıyla kullanılmaktadır.

Menşûr-ı 'ydi yazdı çeküp kâtib-i felek

Sultân-ı 'yid nâmına **tuğrâ**-yı zer-nişân (K 34-6)

4.5. Harfler

4.5.1. Harf

Alfabeyi oluşturan simgelere denir (Devellioğlu, 2017, sf. 378). Dîvân şiirinde genellikle sevgilinin boyu, kaşı, dudakları gibi güzellik unsurlarını övmek için elif, mim vb. harfler ile benzetme yapılmıştır. Süheylî Dîvânı'nda 4 beyitte yer almıştır. Bazı ayetleri hatırlatmak, gönderme yapmak için kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte harf kelimesi “kün fe yekün” ayetine telmihte bulunmak için kullanılmıştır. İslâm'ın yaratılış gayesini, Allah'ın sonsuz kudret ve gücünü simgelediğinden mecaz anlamda yerini almıştır.

Rasûl-i Hâlık-ı bî-çûn murâd-ı **harf**-i kâf u nûn

Behâ-yı Merve vü Yesrib fûrûg-ı Mekke vü Bathâ (K 2-14)

Aşağıdaki beyitte harf kelimesi gerçek anlamda kullanılmıştır. Yazının herhangi bir yerinden bir harfin isteğe göre değiştirilemeyeceğinden bahsedilerek aslında insanın kaderinin kalbine yazıldıktan sonra değişmeyeceğinden söz edilmiştir.

Cerîde-i dile ki ol nüvişt ola bir **harf**

Gelür mi hâme-i tedbîr ile aña tagyîr (G 71-2)

4.6. Belgeler

4.6.1. ‘Arz-ı hâl

Halin karşındaki kişiye bildirilmesine denir. Dîvân şiirinde genel olarak âşık olanlar düştükleri kötü durumun, çektikleri eziyetlerin sevgili yüzünden başına geldiğini arzuhal yazarak açıklarlar. Bir nevi şikâyet dilekçesi anlamına gelmektedir (Pala, 2004, sf. 32). Süheylî Dîvânı’nda 4 beyitte şikâyet dilekçesi anlamıyla kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte sözlük anlamıyla yer almıştır. Şair seslendiği kişiye şikayetini söylemesini nasihat etmiştir.

Yüri ‘arz-ı hâl eyle ol âstâne
Ki oldur melâz ü mahall-i me’ârib (K 7-32)

Aşağıdaki beyitte Süheylî, Allah’a, kendisine çektiği derdi için rahmet etmesi için yalvarmaktadır. Kendi durumundan bahsederek ihtiyacı olanı istemiştir. ‘Ârz-ı hâl kelimesi yine sözlük anlamıyla kullanılmıştır.

‘Arz-ı hâl eylemege geldi SÜHEYLÎ kapuña
N’ola rahm eyler iseñ ‘âşık-ı gam-h’ârûndur (G 58-5)

4.6.2. Berât

Osmanlı Devleti’nde bir kişiye verilen rütbe, memurluk, maaş vs. yazıldığı belgeye denir. Bu belgelerin üzerinde dönemin padişahının tuğrası bulunurdu. Dîvân şiirinde sevgilinin yüzü berâta, gözleri, kaşları, dudakları ise yazılmış bir emire, kâkülleri ise bir tuğraya benzetilmiştir (Pala, 2004, sf.77). Süheylî Dîvânı’nda 3 beyitte kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte sevgilinin güzelliği farklı imgelerle somutlaştırılmıştır. Berat kelimesi de bu yüzden mecaz anlamda yerini almıştır.

Kaş mı ya kavs-ı kuzah ya kavs ya şemşîr-i tîz
Ya çekilmişdür **berât**-ı hüsnüñe tigrâ mıdur (M 47-8)

4.6.3. Evrâk

Varak kelimesinin çoğuludur, yapraklar, sayfalar anlamına gelir (Devellioğlu, 2017, sf. 276). Süheylî bu kelimeyi 4 beyitte ve buyrukların, yeniliklerin olacağını arz eden devlet büyüğünün ya da mecazen Allah’ın iletileri olarak kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitte evrâk kelimesi ile evrenin düzeninin yenilenmesi ve bu yeniliklerin arz olunmasından bahsedilmiştir. Bu yüzden bu kelime hem gerçek hem de mecaz anlamda okunabilmesine rağmen gerçek manasıyla yer almaktadır.

Kılınup defter-i **evrâkı** sipihrüñ tecdîd
‘Arz olındı yine ahvâl-i re’îs ü rü’ûs (K 27-2)

4.6.4. Huccet

Senet, vesika, delil anlamlarına gelen belgedir. (Devellioğlu, 2017, sf. 445). Süheylî, yalnızca 1 beytinde yer verdiği bu unsura mecaz anlam yüklemekten kahramanlığı anlatmak için kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitte erliğin ve kahramanlığın delile gerek kalmayan özellikler olduğunu vurgulamıştır bu yüzden hüccet kelimesi gerçek anlamıyla yer almıştır.

Huccet-i kâtî'adur erligine şemşîri

Düşmen isterse eger sîdka delîl ü bürhân (K 10-14)

4.7. Eserlerin Bulunduğu Yer

4.7.1. Kütüb-hâne

Kitaplık, kitapsaray anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2017, sf.619).Dîvân şiirinde genellikle elemli olan şairlerin iyileşmek, acılarını hafifletmek için günlerini geçirdikleri yer olarak kullanılmıştır. Kitapların en iyi dostları olduklarını, içlerinde yaşadıkları tüm hislerini rahatça paylaşabildikleri bir ortam olduğu için oradan vazgeçmemişlerdir. Süheylî de bu unsuru yalnızca 1 beytinde ve şairlerin dertlerini yatıştırdıkları ortam olarak kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitte kütüb-hâne kelimesi gerçek anlamda kullanılmıştır. Şairin, hüznü ve duygusal anında burada yazı yazdığından bahsetmiştir.

Geldi bu **kütüb-hâneye** çün Kâtibî-i zâr

Yazdı nice eş'âr u kasâ'id nice inşâ (M 48-30)

Sonuç

Eski Türk Edebiyatı'nda şairlerin düşünce ve hissiyatlarını anlamak için öncelikle hayatlarını, kişiliklerini ardından çevresinde iletişim kurduğu bireyleri, daha sonrasında içinde yaşadıkları sosyal ve siyasal ortamın bilgisine sahip olmak gerekmektedir. Şairler bu etkenler ile sanatlarını birleştirerek şiirlerini ortaya koymuşlardır. Yaşadıkları ortamın etkisi altında kalarak yazılan bu şiirler hayatın temel ve ikincil unsurlarını geleceğe aktarmıştır. Şiirlerde, giyim-kuşam, siyasî-sosyal yapı, araç-gereçler, adet ve gelenekler vb. birçok sosyal kültürel unsura dair unsur yer alır. Bunlardan biri de yazıya dair unsurlardır. Yazıya dair bu unsurlar insanların iletişim kurmasına yardımcı olan araç ve gereçlerdir. Şairler bu unsurları kimi zaman aşkı ilan etmek, aşkın çokluğunu ifade edebilmek, herhangi bir kişinin karakterini, bilgeliğini vb. yüceltmek ve bazen de herhangi bir konuda şikâyetini belirtmek için kullanmışlardır.

Şair, döneminin gözlemcisi olmuş, duygu ve düşüncelerini anlatmak için çevresindeki her nesneyi bilhassa yazıya dair unsurları sıklıkla kullanmıştır. Daha önce şiirlerde rastlanılmayan ancak icadıyla birlikte hayata giren unsurlar da şairin şiirinde yer bulmuştur. Mühendis, harita, telgraf gibi unsurların şiirde yer bulması şairin döneminin gözlemcisi olduğunun, çevresinden, sosyal hayattan uzak kalmadığının da bir işareti olarak görülebilir. Yapılan incelemede şairin şiirlerinde yazıya dair unsurların geniş yer bulduğu görülmektedir. Nevres'in kâtiplik görevinde bulunmasının ve şair kimliğinin şüphesiz şiirlerinde yazıya dair unsurların fazla görülmesinde tesiri olmuştur. Bu çalışmayla günümüzde divan şiirine yönelik yapılan kültürel araştırmalara bir nebze katkı sunması

amaçlanmaktadır.

Toplamda 7 başlık altında incelenen 43 unsur bulunmuştur. *Yazı Yazılan Unsurlar* başlığı altında; “defter” 20, “kâğıd” 3, “levh” 21, “safha” 9, “sâhife” 1, “varak” 2, “tûmâr” 2 beyitte tespit edilmiştir. *Yazarak Meydana Getirilen Unsurlar* başlığı altında; “âyet” 7, “sûre” 2, “dîvân” 4, “fermân” 19, “menşûr” 3, “fetvâ” 1, “hamayıl” 2, “hat” 53, “kitâb” 7, “Kur’ân” 6, “Mushaf” 4, “mecmû’a” 1, “nâme” 10, “der-kenâr” 2, “destân” 5, “gubârî” 1, “nüsha” 7, “mısrâ” 1 beyit tespit edilmiştir. *Yazılı Eserlerin Bir Parçası Olan Unsurlar* başlığı altında; “fihrist” 1, “şîrâze” 1, “pergâr/pergâl” 9, “hokka” 6, “mühre” 3 beyit bulunmuştur. *Yazı Yazarken Kullanılan Malzemeler* başlığı altında; “devât” 3, “kalem” 30, “kilk” 9, “hâme” 20, “mürekkeb” 1, “tugrâ” 11, “mühür” 1 beyit bulunmuştur. *Harfler* başlığı altında, “harf” 4, beyit tespit edilmiştir. *Belgeler* başlığı altında; “berât” 3, “evrâk” 4, “hüccet” 1, “arz-ı-hâl” 4 beyit tespit edilmiştir. *Eserlerin Bulunduğu Yer* başlığı altında; “kütüb-hâne” 1 beyit tespit edilmiştir.

Aşağıda verilerin istatistik tablosu yer almaktadır.

Tablo 1.

Kategori	Unsur	Sayı
Yazı Yazılan Unsurlar		
	Âyet	7
	Sûre	2
	Hat	53
	Mısrâ’	1
	Toplam	67
Yazarak Meydana Getirilmiş Unsurlar	Berât	3
	Hüccet	1
	Fermân	19
	Menşûr	3
	Fetvâ	1
	‘Arz-ı-hâl	4
	Evrâk	4
	Nâme	10
	Tûmâr	2
	Hamayıl	2
	Dîvân	4
	Destân	5
	Kitâb	7
	Kur’ân	6
	Mushaf	4
	Mecmû’a	1
	Nüsha	7
	Der-kenâr	2

	Gubarî	1
	Toplam	87
Yazılı Eserlerin Bir Parçası Olan Unsurlar	Fihrist	1
	Şîrâze	1
	Tugrâ	11
	Toplam	13
Yazı Yazarken Kullanılan Malzemeler	Kalem	30
	Hâme	20
	Devât	3
	Hokka	6
	Kilk	9
	Mühre	3
	Mühür	1
	Mürekkeb	1
	Pergâr / Pergâl	9
	Toplam	82
Eserlerin Bulunduğu Yerler	Kütübhâne	1
	Toplam	1
Yazının Yazıldığı Unsurlar	Defter	20
	Kâğıd	3
	Levh	21
	Safha	9
	Sâhife	1
	Varak	2
Harfler	Harf	4
	Toplam	56
	Genel Toplam	305

Kaynakça

- Bankır, M. M. (2022). Dîvân Şiirinde Kullanılan Üç Kelimeye (Kalem, Kıl ve Kâl) Hermeneutik Yaklaşım. *Temaşa Felsefe Dergisi*, 2022/17, 216-242.
- Çağlayan, B. (1989). *Yahyâ Bey Dîvânı'nda Maddî Kültür Unsurları* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dabağcı, E. (Sir Edward Burnett Tylor). (2016). Kültür Bilimi. *Vira Verita*, 2016/2, 91-110.
- Doğan, H. (2024). Klasik Türk Şiirinde Kitap İsimleriyle Şiir Yazma Geleneği ve Rahîmî'nin Esâmî-i Kütüb Tarzındaki Manzumesi. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 2024, 734-767.
- Gündoğdu, R., Adıgüzel, N., & Önal, E. F. (2012). *Kâmûs-ı Türkî* (2. Basım). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Harmancı, M. E. (2017). *Süheylî Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Kızıltoprak, H. (2017). *Vusûlî Dîvânı'nda Maddî Kültür ve Sosyal Hayat Unsurları* (Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi, Batman.
- Menteşe, M. (2020). Sünbülzâde Vehbî Divanı'nda Tipler. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 8/S. 22, s. 189-221.
- Menteşe, M. (2022). Divan Şiirinde Yüce Bir Temenni Olarak Hz. Muhammed'e Komşu Olmak. *Komşuluk*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2022, 337-356.
- Menteşe, M. (2022). Klasik Türk Şiirinde Divanîhumayun Tip ve Kişilikleri. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Menteşe, M. (2022). Bir Devlet Adamı Olarak Reisülküttapların Klasik Türk Şiirindeki İzleri. *KÜLLİYAT Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 16, s. 141-158.
- Menteşe, M. (2022). Klasik Türk Şiirinde Devlet Adamlığı Yönüyle Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 10/S. 29, s. 249-274.
- Menteşe, M. (2022). Klasik Türk Şiirinde 18. Yüzyıl Şeyhülislamının Güzel Ahlak Vasfı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 525-540.
- Menteşe, M. (2022). Divan Şiirinde Şeyhülislam Ebûîshakzâde Mehmed Esad Efendi'nin Devlet Adamlığı Özellikleri: Nefî Divanı Örneği. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 462-474.
- Menteşe, M. (2022, Mayıs). Süheylî Divanı'nda maddî kültür unsuru olarak mûsikî âletleri ve makamları [Sözlü bildiri]. *VI. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, Türkiye.
- Mert, İ. (2023). *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ında Maddî Kültür Unsurları* (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Oktay, A. (2003). *İshak Çelebi Dîvânı'nda Sosyal, Kültürel ve Tarihsel Doku* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Onay, A. T. (2023). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü (Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı)* (2023. Basım). İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınevi.
- Özbay, M. (2005). Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 2005/2, 67-74.
- Özkan, S. M. (2015). *Nedîm Dîvânı'nda Kültür Unsurları* (Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman.
- Özkaral, T. C. (2015). Eski Çağda Yazı, Kitap ve Kütüphanenin Oluşum Süreci; Günümüz Eğitime Katkıları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2015/34, 371-384.
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü* (13-27. Basım). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pekyürek, H. E. (2007). *Bâkî Dîvânı'nda Maddî Kültür* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Sarı, M. (1986). *Hayretî Dîvânı'nda Maddî Kültür Unsurları* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi,

Ankara.

Tok, E. (2010). *Osman Nevres Dîvânı'nda Maddî Kültür*(Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Tok, E. (2010). Osman Nevres Dîvânı'nda Yazıya Dair Unsurlar. *Türkiyat Mecmuası*, c. 29/1, 2019, s. 179-198.